

4. Гедіков В. Загальний аналіз нормативно-правових актів у сфері цифровізації в Україні. *Юридичний вісник*. 2024. 3. С. 54–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.7>.

5. Крестовська Н. М. Актуальні грані теорії держави і права. *Проблеми публічного та приватного права*. 2020, С. 6–37. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-237-4-1>.

6. Головка, О. М., Дубинець, А. С. Роль цифровізації державних послуг у правовідносинах з іноземним елементом. *Інформація і право*. 2020. 2(33). С. 170–176. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2\(33\).208111](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2(33).208111).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-479-8-16>

ВИДИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Луцу С. С.

*здобувач ступеня доктора філософії
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Матеріальна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності, до яких може бути притягнуто державного службовця. Ця теза знаходить своє підтвердження як в теорії службового права, так і законодавстві про державну службу, зокрема положення, присвячені матеріальній відповідальності державних службовців містяться в ст.ст. 80–82 глави 3 розділу VIII Закону України «Про державну службу» (далі – Закон) [1].

Тривалий час матеріальна відповідальність державних службовців залишалась не тільки нормативно неврегульованим на рівні профільного закону видом юридичної відповідальності, а й не недооціненим в правозастосовній практиці, у зв'язку з чим цей вид юридичної відповідальності майже не застосовувався до державних службовців. Хоча, очевидною особливістю матеріальної відповідальності є можливість притягнення до неї державних службовців незалежно від притягнення до інших видів юридичної відповідальності, зокрема дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної, а також можливість компенсування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної фізичним та юридичним особам незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю державного

службовця під час здійснення ними своїх повноважень та яка була відшкодована за рахунок держави.

Аналіз положень ст.ст. 80–82 Закону, які присвячено матеріальній відповідальності державних службовців, дозволяє виокремити такі види матеріальної відповідальності державних службовців.

У залежності від розміру відшкодування шкоду, заподіяної державі внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків, матеріальну відповідальність державних службовців видається можливим поділити на повну та часткову.

Повна матеріальна відповідальність передбачає відшкодування державним службовцем шкоди, заподіяної державі внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків, у повному обсязі. Цей вид матеріальної відповідальності державних службовців застосовується за загальним правилом, оскільки ч. 1 ст. 80 Закону передбачено, що державний службовець зобов'язаний відшкодувати державі шкоду, заподіяну внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків (ч. 1 ст. 80 Закону), тобто презюмується обов'язковість відшкодування у повному обсязі заподіяної шкоди.

Часткова матеріальна відповідальність – застосовується до державних службовців за наявності відповідних обставин та передбачає відшкодування шкоди у меншому розмірі ніж її було заподіяно. Відповідно до положень ч. 4 ст. 80 Закону під час визначення розміру відшкодування враховуються майнове становище державного службовця, співвідношення розміру заподіяної шкоди до його заробітної плати, ризик виникнення шкоди, досвід державної служби, надані державному службовцю накази (розпорядження), а також інші обставини, у зв'язку з якими повне відшкодування державним службовцем шкоди буде необґрунтованим [1]. Ці та інші обставини (з урахуванням відкритості їх переліку) можуть бути підставою для застосування часткової матеріальної відповідальності, тобто відшкодування шкоди у меншому розмірі.

Враховуючи це, матеріальна відповідальність державних службовців, що передбачається положеннями законодавства про державну службу має зовнішню спрямованість, оскільки настає у випадку заподіяння матеріальної та моральної шкоди фізичним та юридичним особам незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю державних службовців під час здійснення ними своїх повноважень.

У свою чергу, матеріальна відповідальність державних службовців повинна мати й внутрішню спрямованість, що стосується відшкодування шкоди, завданої державним службовцем державному органу, у якому відбувається проходження державної служби. Положеннями Закону ці питання не врегульовано, хоча, як відомо за загальним правилом, встановленим в ч. 2 ст. 5 Закону, відносини, що виникають у зв'язку

із вступом, проходженням та припиненням державної служби, регулюються цим Законом, якщо інше не передбачено законом [1]. На прикладі цього положення яскраво вбачається прагнення законодавця врегулювати якщо не всі, то щонайменше більшість питань, пов'язаних із вступом, проходженням та припиненням державної служби на рівні профільного Закону, але й при цьому допускається можливість застосування положень інших актів, якщо це прямо передбачається Законом.

Разом з цим, положеннями ч. 3 ст. 5 Закону передбачається, що дія норм законодавства про працю поширюється на державних службовців у частині відносин, не врегульованих цим Законом [1]. Слід погодитись з тим, що сфера застосування законодавства про працю до відносин, що виникають у зв'язку із вступом, проходженням та припиненням державної служби поступово звужується [2, с. 281]. Проте, в частині, що стосується матеріальної відповідальності роль законодавства про працю залишається суттєвою, що безперечно впливає на визначення видів матеріальної відповідальності державних службовців. Отже, застосування положень законодавства про працю, якими визначено підстави матеріальної відповідальності, до державних службовців вимагає врахування особливостей державної служби як такої.

Законодавством про працю передбачаються такі види матеріальної відповідальності як обмежена (ст. 132–133 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП), повна (ст. 134 КЗпП), колективна (бригадна) (ст. 135² КЗпП) та підвищена (Закон України «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостатчею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей»).

Аналіз наведених видів матеріальної відповідальності, а також підстав та умов їх застосування свідчить, що державних службовців може бути застосовано лише обмежену та повну матеріальну відповідальність.

Обмежена матеріальна відповідальність, відповідно до законодавства про працю, застосовується у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середнього місячного заробітку (ст. 132–133 КЗпП [3]). У такому випадку йдеться про шкоду, заподіяну з вини державного службовця державному органу під час виконання ним посадових обов'язків, зокрема зіпсуття або знищення через недбалість предметів меблі, техніки або іншого обладнання, виданих державним органом державному службовцю в користування з метою виконання покладених на нього повноважень.

Повна матеріальна відповідальність, відповідно до законодавства про працю, застосовується у повному розмірі шкоди, заподіяної з вини державного службовця державному органу у випадках, передбачених положеннями ст. 134 КЗпП [3], наприклад, у разі укладання письмового договору про взяття на себе державним службовцем повної матеріальної

відповідальності за незабезпечення цілості майна та інших цінностей, переданих йому для зберігання або для інших цілей, це може бути комп'ютерна та інша оргтехніка.

Таким чином, матеріальну відповідальність державних службовців необхідно поділяти на два види:

1) загальна – передбачається положеннями законодавства про працю та передбачає відшкодування шкоди, завданої державним службовцем державному органу, у якому здійснюється проходження державної служби. Така матеріальна відповідальність може бути повною (застосовується у повному розмірі шкоди, заподіяної з вини державного службовця державному органу) та обмеженою (застосовується у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середнього місячного заробітку);

2) спеціальна – передбачається положеннями законодавства про державну службу та настає у випадку заподіяння матеріальної та моральної шкоди фізичним та юридичним особам незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю державних службовців під час здійснення ними своїх повноважень. Така матеріальна відповідальність може бути повною (застосовується за загальним правилом у повному обсязі шкоди, заподіяної державі внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків) і частковою (застосовується за наявності відповідних обставин, у зв'язку з якими повне відшкодування державним службовцем шкоди буде необґрунтованим).

Література:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Дата оновлення: 30.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#top> (дата звернення 01.12.2024).

2. Негара Р. В. Конкурс у державній службі: теорія, правове регулювання, практика: дис. д-ра філософії: 081 Право. Одеса, 2021. 300 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14549> (дата звернення 01.12.2024).

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. Дата оновлення: 27.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 01.12.2024).